

МІНІСТЕРСТВО СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

**ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ**

Кафедра психології

**ПРОГРАМА ВИБІРКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ВК 2.4.2. ПСИХОЛОГІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ
денної та заочної форми навчання**

**ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 05 «СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 053 «ПСИХОЛОГІЯ»**

Київ – 2020

Програма вибіркової навчальної дисципліни «Психологія професійної діяльності» для підготовки докторів філософії наукової спеціальності 053 «Психологія».

Розробник програми: кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Калюжна Є.М.

Рецензенти:

Раєвська Я.М., доктор психологічних наук, професор кафедри психології Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України

Ортікова Н.В., доктор філософії, старший викладач кафедри психології Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України

Затверджено на засіданні кафедри психології.

Протокол № 3 від 08 жовтня 2020 р.

Схвалено Вченою радою Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України.

Протокол № 8 (160) від 29.10.2020 р.

©Калюжна Є.М., 2020

©Інститут підготовки кадрів
державної служби зайнятості України
(ІПК ДСЗУ), 2020

ВСТУП

Програма вибіркової навчальної дисципліни «Психологія професійної діяльності» складена відповідно до вимог освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії спеціальності 053 «Психологія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є психологічні аспекти, закономірності, регулятори та механізми професійної діяльності людини.

Курс «Психологія професійної діяльності» надає можливість теоретичного та практичного засвоєння знань щодо психологічного аналізу професійної діяльності як однієї з найважливіших видів активності особистості. Крім того, навчання за програмою курсу передбачає формування в аспірантів навичок здійснення психологічного супроводу професійної діяльності людини.

Міждисциплінарні зв'язки: проблематика курсу «Психологія професійної діяльності» відповідно до структурно-логічної схеми дисциплін, передбачених навчальними планами фаху, тісно пов'язана з такими курсами, як «Психологічний розвиток особистості», «Психологія організацій», «Психологія ділового спілкування», «Людина в соціумі: психологічні аспекти наукового пізнання».

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Психологія професійної діяльності» є формування у аспірантів системи наукових понять та впорядкованих базових уявлень про сутнісні аспекти професійної діяльності особистості та психологічні особливості активності людини як суб`єкта праці.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Психологія професійної діяльності» є:

- ознайомлення із категоріальним апаратом, методологічними принципами, методами психології професійної діяльності;
- формування цілісного уявлення про специфіку психології професійної діяльності як сфери психологічного дослідження та її місце у структурі наук про людину;
- оволодіння навичками застосування теоретичних знань у різних галузях прикладної психології: проведення процедур профорієнтації, профвідбору, професіографування та профконсультування.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-наукової програми аспіранти повинні:
знати:

- теоретичні та методологічні основи психології професійної діяльності як сфери знання;
- зміст основних психологічних понять і теоретичних підходів до вивчення людини як суб`єкта професійної діяльності;
- методи аналізу та опису професійної діяльності;
- мету, завдання і принципи організації власної професійної діяльності.

вміти:

- самостійно встановлювати й розв`язувати завдання, пов`язані з професійною діяльністю людини;
- співвідносити специфічні завдання, що виникають в практиці психологічного супроводу професійної діяльності, з контекстом фундаментальних проблем психології;
- орієнтуватись у виборі методів психологічного дослідження та аналізу професійної діяльності;
- вміти складати професіограми;
- аналізувати процес власного професійного становлення та визначати напрямки подальшого професійного розвитку.

**На вивчення навчальної дисципліни відводиться
90 год / 3 кредити ЄКТС**

2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Професійна діяльність як предмет психологічного вивчення.

Тема 1. Професійна діяльність та її психологічна структура.

Поняття про діяльність. Мета і результат діяльності. Структура діяльності. Засоби діяльності та процес їх засвоєння. Перенесення та інтерференція навичок. Основні різновиди діяльності. Поняття професійної діяльності. Визначення і співвідношення понять “професія”, “спеціальність”, “кваліфікація”, “посада”. Психологічне тлумачення професії, спеціальності, посади. Основні характеристики професійної діяльності. Аспекти професійної діяльності. Психологічні регулятори трудової діяльності. Психологічна структура професійної діяльності. Психологічні підстави класифікації професій. Системи професій за предметом праці. Види професій за метою праці. Типи професій за умовами праці. Групи професій за засобами і знаряддями праці.

Тема 2. Етапи розвитку суб'єкта професійної діяльності.

Динаміка становлення людини як суб'єкта професійної діяльності. Рівні професіоналізму (за А.К.Марковою). Етапи опанування професії. Періодизація професійного розвитку за Дональдом С'юпером). Основні фази життя після дитинства (за Б.Лівехуд). Основні кризи дорослішання (за Г.Шихі). Динаміка ціннісно-сислової сфери особистості (за Б.Лівехуд). Типологія життєвих криз (за Е.Ф.Зеєром). Чинники (фактори) криз професійного розвитку особистості (за Е.Ф.Зеєром). Основні фази криз професійного розвитку (за Е.Ф.Зеєром). Концептуальні рівні психологічної допомоги особистості у професійному становленні.

Змістовий модуль 2. Аспекти психологічного аналізу професійної діяльності.

Тема 3. Проблема психологічної готовності та придатності особистості до професійної діяльності.

Поняття про стан готовності до діяльності. Визначення і співвідношення понять «психологічна готовність» та «професійна придатність». Структура психологічної готовності до професійної діяльності. Складові професійної придатності особистості. Процес формування психологічної готовності особистості до професійної діяльності. Поняття професійної підготовки. Формування професійних знань, вмінь та навичок. Етапи професійної підготовки. Фактори професійної підготовки. Поняття професійної компетентності особистості. Складові професійної компетентності. Головні аспекти розвитку професійної компетентності особистості. Психолого-педагогічні умови формування професійної компетентності особистості.

Тема 4. Психологічні аспекти мотивації професійної діяльності.

Поняття мотивів і стимулів діяльності. Мотиви вибору професії та необхідність їх дослідження. Загальна характеристика змістовних теорій мотивації. Загальна характеристика процесуальних теорій мотивації. Види мотивів професійної діяльності. Проблема полімотивованості професійної діяльності. Типологія мотивації працівника. Мотивація і кар'єра (етапи кар'єри, типи кар'єрних орієнтацій). Умови ефективної професійної діяльності Критерії аналізу мотивації професійної діяльності. Види стимулювання працівника. Методи дослідження мотивів професійної діяльності.

Тема 5. Психологічні механізми формування індивідуального стилю професійної діяльності.

Поняття індивідуального стилю професійної діяльності. Співвідношення стилю професійної діяльності та здібностей. Стили професійної діяльності. Етапи формування психологічних систем професійної діяльності (за В.А.Шадріковим). Психологічні аспекти формування індивідуального стилю діяльності (В.С.Мерлін). Загальна схема оволодіння професійною діяльністю. Механізми формування індивідуального стилю діяльності: адаптація, компенсація, корекція. Вибір індивідуального стилю професійної діяльності.

Змістовий модуль 3. Психологічні проблеми працездатності суб'єкта професійної діяльності.

Тема 6. Психологічні проблеми адаптації особистості до умов і вимог професійної діяльності.

Визначення і співвідношення процесів психічної та професійної адаптації. Поняття виробничої адаптації. Цілі виробничої адаптації. Аспекти трудової адаптації. Психологічні механізми адаптації особистості до умов професійної діяльності. Класифікація видів професійної адаптації. Етапи професійної адаптації. Стадії професійної адаптації. Основні умови та чинники адаптації молодих фахівців. Психологічні фактори професійної дезадаптації. Адаптивні стратегії особистості на етапі професіоналізації. Критерії успішної професійної адаптації фахівця. Методи управління процесом виробничої адаптації.

Тема 7. Проблема професійного стресу та синдрому “професійного вигорання”.

Визначення та співвідношення понять “професійний стрес” і “професійне вигорання”. Співвідношення понять “емоційне вигорання” та “професійне вигорання”. Компоненти синдрому “професійного вигорання”. Стадії синдрому “професійного вигорання”. Аспекти професійного вигорання. Ознаки (симптоми) синдрому “професійного вигорання”. Фактори професійного вигорання. Методи дослідження професійного стресу та професійного вигорання. Рівні профілактики професійного стресу та СПВ. Засоби попередження і подолання “професійного вигорання”.

Тема 8. Проблема попередження професійних деструкцій.

Визначення і співвідношення понять «професійні деструкції» та «професійні деформації». Основні тенденції розвитку професійних деструкцій. Психологічні детермінанти професійних деструкцій особистості (об'єктивні, суб'єктивні, об'єктивно-суб'єктивні). Рівні професійних деструкцій особистості: загально-професійні, спеціально-професійні, професійно-типологічні, індивідуальні (за Е.Ф.Зеєром). Психологічні методи і методики діагностики професійних деструкцій особистості. Засоби попередження професійних деструкцій особистості. Шляхи професійної реабілітації працівника (за Е.Ф.Зеєром).

Розділ 4. Профорієнтація та профвідбір як засоби оптимізації системи «людина – професія».

Тема 9. Профорієнтація як система супроводу професійного самовизначення особистості.

Сутність профорієнтаційної роботи. Співвідношення понять “профорієнтація”, “професійне самовизначення”, “кар'єра”. Мета профорієнтаційної роботи. Завдання профорієнтаційної роботи. Форми профорієнтаційної роботи. Основні методи профорієнтації. Стратегії профорієнтаційної роботи. Переваги та недоліки тестологічного підходу у профорієнтаційній роботі. Поняття професійного самовизначення особистості. Етапи професійного самовизначення особистості. Основи професійного консультування: специфіка, мета і завдання. Методи психологічної діагностики професійних здібностей та професійно значущих якостей особистості. Методи активізації професійного і особистісного самовизначення особистості.

Тема 10. Основи професіографування та профвідбору.

Визначення і співвідношення понять “професіограма”, “психограма”. Поняття професійно важливих якостей діяльності. Типи професіограм: інформаційні, орієнтовно-діагностичні, конструктивні, методичні, діагностичні (за Є.М.Івановою). Підходи до змісту і структури професіограм (за А.К.Марковою). Основні вимоги до професіограм. Методи і схеми професіографування. Аналітична професіограма та загальна схема профвідбору. Психологічні методи відбору персоналу. Переваги та обмеження використання тестів з метою профвідбору. Основні етапи профвідбору в організації. Основні напрямки роботи з претендентами. Системний аналіз професійної діяльності.

3. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Иванова Е.М. Психология профессиональной деятельности: учебное пособие / Е.М.Иванова. – М.: ПЕР СЭ, 2006. – 382 с.
2. Иванова Е.М. Основы психологического изучения профессиональной деятельности: Учебное пособие / Е.М.Иванова. – М., 2005. – 208 с.
3. Калюжна Є.М. Психологія праці: Навчально-методичний посібник / Є.М.Калюжна. – Запоріжжя: Інтерпрінт, 2009. – 96 с.
4. Кулініч І.О. Психологія управління: навчальний посібник / І.О.Кулініч. – 2-ге вид., доп. – К.: Знання, 2008. – 292 с.
5. Лукашевич Н.П. Психология труда: Учебное пособие / Н.П.Лукашевич, И.В.Сингаевская, Е.И.Бондарчук. – К.: МАУП, 2004. – 112 с.
6. Мазяр О.В., Кириченко В.В. Психологія праці: модульний курс: навч. посіб. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 190 с.
7. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія управління: навч. посібник / Л.Е.Орбан-Лембрик. – 2-ге вид., доп. – К.: Знання, 2010. – 544 с.
8. Рибалка В.В. Психологія праці особистості: навчально-методичний посібник / В. В. Рибалка. – К.: КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2006. – 60 с.

Додаткова:

9. Батаршев А. В. Базовые психологические свойства и профессиональное самоопределение личности: Практическое руководство по психологической диагностике / А.В.Батаршев. – СПб.: Речь, 2005. – 208 с.
10. Васильев Н. Н. Тренинг профессиональных коммуникаций в психологической практике / Н.Н.Васильев. – СПб.: Речь, 2007. – 283 с.
11. Душков Б.А. Психология труда, профессиональной, информационной и организационной деятельности: учебное пособие / Б.А.Душков, А.В.Королев, Б.А.Смирнов; под ред. Б.А.Душкова. – М.: Академический Проект: Фонд «Мир», 2005. – 848 с.
12. Зеер Э.Ф. Психология профессий: Учебное пособие для студентов вузов / Э.Ф.Зеер. – 4-е изд., перераб., доп. – М.: Академ. проспект; Фонд «Мир», 2006. – 336 с.
13. Климов Е. А. Психология профессионала: Избр. психол. труды / Е.А.Климов. – М.: Изд-во Московского психолого-социального ин-та; Воронеж: Изд-во НПО "МОДЭК", 2003. – 456 с.
14. Практикум по психологии менеджмента и профессиональной деятельности / Под ред. Г.С.Никифорова, М.А.Дмитриевой, В.М.Снеткова. – СПб.: Речь, 2001.
15. Романова Е. С. 99 популярных профессий. Психологический анализ и профессиограммы / Е.С. Романова. – 2-е изд. СПб.: Питер, 2007. – 464 с.
16. Сыманюк Э. Э. Психология профессионально обусловленных кризисов / Э.Э.Сыманюк. – М.: Изд-во Моск. психолого-социальн. ин-та; Воронеж: Изд-во НПО "МОДЭК", 2004. – 320 с.
17. Шнейдер Л.Б. Профессиональная идентичность: теория, эксперимент, тренинг: Учеб. пособ./ Л.Б.Шнейдер. – Москва-Воронеж: МПСИ: Модэк, 2004. – 600 с.

Інформаційні ресурси:

18. Пряжников Н.С. Психология труда: Электронный ресурс / Н.С.Пряжников, Е.Ю.Пряжникова. – Академия, 2009. – Режим доступа: <http://www.flogiston.ru/blog/psytrud>
19. Толочек В.А. Современная психология труда: Учебное пособие / В.А.Толочек. – СПб.: Питер, 2005. – 479 с. – Режим доступа: <http://www.alleng.ru/d/psy/psy123.htm>.
20. <http://uaorpp.com.ua/read/86/> - сайт Української асоціації організаційних психологів та психологів праці

4. ФОРМА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

– іспит

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

- оцінка активності на аудиторних заняттях;
- усне опитування на семінарських заняттях;
- самостійні письмові роботи;
- контрольні роботи онлайн за відповідними модулями;
- виконання навчально-дослідного завдання;
- поточне та підсумкове тестування.

ЗМІСТ

Вступ	3
1. Мета та завдання навчальної дисципліни	4
2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни	5
3. Рекомендована література	8
4. Форма підсумкового контролю успішності навчання	9
5. Засоби діагностики успішності навчання	9

Навчально-методичне видання

Калюжна Євгенія Миколаївна

**ПРОГРАМА ВИБІРКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПСИХОЛОГІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»**

Комп'ютерний набір Є.М.Калюжна

Підписано до друку 29.10.2020 р. Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Друк ротативний трафаретний. Ум. друк. арк.
Наклад 10 прим. Зам. № _____

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої
продукції. Серія ДК №1805 від 25.05.2004.

Інститут підготовки кадрів
державної служби зайнятості України (ІПК ДСЗУ)
03038, Київ – 38, вул. Нововокзальна 17.
Тел./факс (044) 536-14-85